

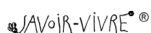
& SAVOIR-VIVRE®

Bertrand Meyer-Stabley

12 CREATOARE
CARE AU SCHIMBAT *istoria.*

traducere din limba franceză de
IOANA BÂLDEA-CONSTANTINESCU

Colecție coordonată de Dana MOROIU

Bertrand Meyer-Stabley
12 COUTURIÈRES QUI ONT CHANGÉ L'HISTOIRE
© Pygmalion, département de Flammarion, Paris, 2013

© Baroque Books & Arts®, 2014

Imaginea copertei: Ana WAGNER
Concepție grafică © Baroque Books & Arts®
Redactor: Adriana BĂDESCU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MEYER-STABLEY, BERTRAND

12 creatoare care au schimbat istoria / Bertrand Meyer-Stabley;
trad.: Ioana Bâldea-Constantinescu. – București: Baroque Books & Arts, 2014

ISBN 978-606-8564-00-5

I. Bâldea Constantinescu, Ioana (trad.)

687.1/.3(100)

Această carte, publicată în cadrul Programului de sprijin pentru publicare „Nicolae Iorga”, a beneficiat de susținerea Institutului Francez din România și a Institutului Francez din Paris.

INSTITUT
FRANÇAIS
ROUMANIE

Tiparul executat de Monitorul Oficial R.A.

Niciun fragment din această lucrare și nicio componentă grafică nu pot fi reproduse fără acordul scris al deținătorului de copyright, conform Legii Dreptului de Autor.

„Creatorii de modă nu mor niciodată
câtă vreme numele lor se transformă în
branduri de neuitat.”

CARVEN

„Moda trece. Stilul rămâne.”

CHANEL

Introducere

La începutul său, secolul XX a asistat la nașterea breslei crea-
toarelor de modă. Deși practica o profesie de tradiție, perso-
najele remarcabile ale lumii *haute couture* au avut multe tabuuri
de înfruntat. Un creator renumit trebuia să fie, din generație în
generație, obligatoriu bărbat, în timp ce o femeie își putea câștiga
doar un modest renume de croitoreasă. Fără discuție, Rose Bertin
a fost prima care a început să îmbrace curțile regale ale Europei,
deschizând calea cu Maria-Antoaneta. În vremurile acelea se
numea doar modistă, dar ea reprezintă prototipul designerilor
de modă contemporani, ale căror creații sunt cotate pe plan mon-
dial. După desființarea breslelor, în 1791, moda a început să se
diversifice câștigând tot mai mult teren și să evolueze grație noi-
lor structuri promovate mai întâi de Convenție, apoi de regimul
imperial. Astfel, în 1830, Madame Palmyre era atotputernică, în
timpul lui Ludovic-Filip dominau Madame Baudrant și Made-
moiselle Fauvert. În perioada celui de-al Doilea Imperiu însă,
Charles Frederick Worth a instaurat dominația masculină, care
avea să se mențină multă vreme în lumea modei. După ce și-a
stabilit fieful pe rue de la Paix la numărul 7, a pus bazele primei
case de modă autentice. Iar loviturile de geniu s-au ținut lanț.

Din 1858, anul triumfului lui Worth, până la Marcel Rochas, în 1925, creatori ca Jacques Doucet, Gustave Beer, John Redfern, Georges Doeuillet, Paul Poiret, Martial și Armand, Beschoff-David, Prémét, Jean Patou, Lucien Lelong, Edward Molyneux și Robert Piguet au impus masculinul în universul veșmintelor fine. Valul creatoarelor de modă avea însă să ia cu asalt citadela masculină, cu toate atuurile ei, femeile fiind înzestrate cu un gust desăvârșit pentru finisaje impecabile și ținute de finețe și cu știința de a mânui foarfeca, acul și firul de ață. Iar ele vor reuși să ajungă la artă pe ușa din față a meseriei lor, imprimând modei un aer irezistibil de seducție.

Case de modă ca Lafférière (1869), Jeanne Lanvin (1886), Jeanne Paquin (1891), Lucille (1894), a surorilor Callot (1896), Madeleine Chéruit (1906), Jenny (1909), Madeleine Bongard (1911), Nicole Groult (1912), Madeleine Vionnet (1912), Coco Chanel (1915), Louise Boulanger (1922), Augusta Bernard (1923), Suzanne Talbot (1924), Bruyère (1926), Marcelle Dormoy (1927), Elsa Schiaparelli (1928), Madeleine de Rauch (1928), Maggy Rouff (1929), Lucile Paray (1930), Nina Ricci (1932), Madame Grès (1934), Carven (1945) sunt un adevărat elogiu la adresa frumuseții feminine, o școală de înaltă ținută, cu un suflu nou. Prin permanenta șlefuire a ideii de excepțional, de aură și de excelență artistică, ele au știut să plămădească un univers hrănit cu visuri, aflat la granița mizelor artistice cu cele comerciale. Aceste creatoare, prin intermediul cărora s-a scris și continuă să se scrie istoria modei, formează un veritabil front avangardist, în fața căruia pălește orice tabu al trecutului.

Astfel, deși Sonia Rykiel, Vivienne Westwood sau Miuccia Prada, autoare ale brandurilor contemporane, par la ani-lumină distanță de deschizătoarele de drum de altădată, sunt deopotrivă reginele modei, cu un stil impresionant, creatoare de forme și de culori, care au vrăjit dintotdeauna prin tăietura impecabilă a corsajului, prin faldurile savante în care se pierd pliurile rochiilor, prin rafinamentul căutat al mânecilor, făcând ca tot ceea ce este efemer în creația de modă să desăvârșească un arc peste

timp. Capabile să stea ore în șir în picioare, înverșunate asupra unei rochii, tăind, rupând, redrapând materialul, modificând fiecare detaliu, potrivindu-l la milimetru pe manechin, în căutarea perfecțiunii, libertatea lor din trecut regăsindu-se la nesfârșit în libertățile creațiilor de azi.

Desigur, nu ne propunem să ne oprim în această carte la Maggy Rouff, pe nedrept dată uitării, o lăsăm pe Mary Quant în efemerul său val de fuste mini și pe Laura Ashley cu imprimeurile ei, și privim sceptic spre Rose Torrente sau Donatella Versace, aflate în umbra fraților lor mult prea mari. Întindem însă covorul roșu al notorietății în fața a douăsprezece creatoare de geniu și stiliste emblematic, care au știut să își urmeze destinul și să intre în istorie. Deopotrivă luptătoare de temut și prezențe puternice, au șlefuit aparențele, au stârnit pasiuni, au impus un cod vestimentar, au colorat siluete, au sfidat prezicerile funeste ale unor Casandre în ale mătasurilor și au câștigat cu grație toate bătăliile. Moda și creatoarele ei constituie o defilare de drame și rivalități, de pasiune și cabale, care merită aplauze la scenă deschisă. Rochiile *haute couture* poartă pentru eternitate grația creatoarelor lor, dar și arta celor care le-au cusut.

Cum au ajuns aceste creatoare în vârful piramidei? Și care a fost drumul lor? Și modelele și sursele de inspirație și tehnicile prin care au desăvârșit totul? Vă propunem o incursiune caleidoscopică în marile case de modă, dar și în culisele creatoarelor lor... Figuri mitice care poartă parfumul rafinamentului, femei aprige și hotărâte, legende vii cu firi obstinate. O multitudine de gusturi și de tendințe pe care istoria le negociază în permanență cu efemerul, știința cu frivolitatea, plăcerea de a poza cu cea de a seduce.

ROSE BERTIN

Rose Bertin, o tânără săracă, s-a hotărât în anul 1762 să părăsească Picardia natală pentru a se stabili la Paris. Talentată și plăcută, a reușit în scurt timp să devină apreciată și să își deschidă propriul său magazin, Le Grand Mogol, fiind totodată creatoare și modistă, „cu un ceva în plus”. De fapt, cu mai multe lucruri în plus. În ultimii ani de domnie a lui Ludovic al XV-lea, tânăra a știut să își deschidă calea spre Versailles, viața ei luând o turnură neașteptată, grație unei strălucite și regale prietenii. Pentru că Maria-Antoaneta va găsi în Rose Bertin propriul ei ministru în domeniul modei. Subminând tradițiile vestimentare ale Vechiului Regim, înlocuind rochiile cu crinolină aplatizată cu un stil lejer și confortabil, punând accent pe accesorii (pălării, coafuri și mănuși), ea a creat un nou și ingenios stil vestimentar, caracterizat prin diversitate. În scurt timp, Rose a ajuns să fie solicitată de toate curțile Europei. *La Bertin* a fost prima mare creatoare franceză al cărei nume a devenit o marcă. Au existat, bineînțeles, modiste celebre și înaintea ei, dar ea a fost prima stea care a strălucit pe firmamentul modei. Alchimistă a gustului rafinat, Rose Bertin a pus temelia pe care se va clădi conceptul de modă pariziană exclusivistă, în secolul ce avea

să vină. Destinul Mariei-Antoaneta și cel al modistei sale aveau să se întâlnească la Versailles și să rămână nedespărțite până în Piața Revoluției, în octombrie 1793, la Paris. După moartea sa, în 1813, Rose Bertin a intrat în legendă, în culori vii și contrastante. Ea a deschis calea pe care mai târziu avea să o urmeze Charles Worth, gloriosul fondator al așa-numitei *haute couture*, cel care s-a ocupat de veșmintele împărătesei Eugénie. Ce fel de evoluție putea să determine acest rol crucial, în care croitoreasa și creatoarea fuzionau într-o biată modistă, a cărei unică menire era să inventeze ornamentația unei rochii? Și de ce epoca ei de glorie a început tocmai în acel crepuscul al Vechiului Regim, când Franța își impunea de mult timp stilul de viață asupra elitelor Europei?

Rose Bertin s-a născut pe 2 iulie 1747 la Abbeville, unde tatăl ei era arbaletier la jandarmerie. Omul s-a căsătorit târziu, cu o văduvă mai tânără decât el cu douăzeci de ani, și au avut împreună mai mulți copii, dintre care au supraviețuit patru, un băiat și trei fete. Familia nu era bogată, iar micuța Rose avea doar șapte ani când tatăl său a murit, pe 24 ianuarie 1754. Imediat ce a împlinit vârsta la care putea să fie trimisă să muncească, mama ei a plasat-o ca ucenică la domnișoara Barbier, o modistă din oraș. Și astfel Rose a pătruns într-un univers în care frivolitatea era transformată în marfă. Se creau rochii, se vindeau eșarfe, mitene, mănuși, manșoane și chiar evantaie. O școală de finețe.

Rose s-a dovedit o ucenică foarte cochetă, care a învățat repede să facă tivuri și cusături false, să confecționeze bonete, volane și pliuri bufante, să lucreze dantele, să brodeze voaluri fără gherghef, să facă retușuri și să transforme paruri. Și nu peste mult timp avea să descopere artificiiile meseriei, și anume alegerea materialelor, a tiparelor și a

culorilor. Și, nu în ultimul rând, avea să adore toate podoabele. Apoi a devenit expertă în coafuri, învățând să mănuiască desăvârșit fierul pentru onduleuri și tehnicile savante ale vremii. Nu avea niciun ban, dar mâinile ei erau de aur. La numai douăzeci de ani, acumulasă atâta experiență în ale meseriei sale, dar și în ale comerțului, încât patroana, care se hotărâse să se stabilească la Paris, o încurajat-o să o urmeze. Acolo, domnișoara Barbier avea să își găsească fericirea căsătorindu-se cu un anume domn Tétard, negustor de așternuturi, iar Rose va începe să își caute un loc al ei.

O regăsim în primăvara lui 1762 într-un mic magazin pe quai de Gesvres, aproape de place de Grève, față-n față cu Île de la Cité, în cartierul tradițional al modistelor. Dar Rose și-a dat seama în scurt timp că nu se afla pe drumul cel bun. De multă vreme zona nu mai atrăgea decât provinciale, funcționare de la Palatul de Justiție aflat în apropiere sau te miri ce burgheze mărunte cu fete de măritat. O clientelă cumpătată, foarte strictă în privința hainelor, care tolera doar moda „permisă de pudoare”.

Rose Bertin avea ambiții mari și idei fără număr. Își dorea să facă lucruri amețitoare, care să entuziasmeze actrițe, doamne din lumea bună și, de ce nu, femei întreținute – cliențe care nu se uitau la bani, dorindu-și permanent alte și alte toalete, tot mai ingenioase, în goana lor de a-și eclipsa rivalele și de a-și seduce nenumărații amanți. Astfel, nu după mult timp a plecat de pe quai de Gesvres și a intrat în serviciul domnișoarei Pagelle, la Trait Galant, aflată pe interminabila rue Saint-Honoré, la numărul 234. O casă celebră, unde Rose avea să cunoască, în sfârșit, bogata clientelă la care visa.

Spiritul epocii era în deplină rezonanță cu talentul ei, iar meseria de modistă va fi, pentru prima dată, nu numai menționată, ci chiar definită de Diderot în *Enciclopedia* lui

din 1765. Din acel moment, modista, cea care „finisează și dă strălucire veșmântului”, ivită din nobila breaslă a negustorilor de mărunțișuri, nu mai era îngrădită de niciuna dintre ordonanțele ce limitau libertățile croitorilor, considerați simpli artizani. Iar munca acestor nou-venite nu cunoaște alte reguli decât inspirația. Modistele împodobeau rochiile care le erau aduse de la croitorese, creau coafuri, confecționau bonete, panglici și mantile, plisau taftale și brodau volane. Erau artiste care dădeau personalitate veșmintelor, cu grație și spirit. În Vechiul Regim, ce exista oare în magazinul unei modiste? „Lucruri de-a gata”: bonete de stradă, semineglieuri, pălării după moda secolului al XVIII-lea, tot ce însemna tocă sau pălărie cu flori și pene, cape, mantouri, rochii de casă, gulere și cravate, genți, fundițe, pantofi, pantalonași, ciorapi etc. La care se adaugă și inventarul în stilul lui Prévert: plase de păr, ghirlande, franjuri, panglici și cordoane, manșoane de stofă, evantaie peste evantaie, mitene și mănuși fără număr, dominouri, veșminte de curte și de teatru. Iar printre materiale și furnituri se numărau dantele negre, mătăsuri, satinuri și lustrin, taftale cuviincioase, cape, șorțuri, voaluri albe și colorate, fire de tivit, catifele, gulere plisate, flori de prins în păr etc. Bonetele „de sultană” costau 14 livre, iar o garnitură de rochie „în stil musulman” ajungea la 136 de livre.

Și iată că o nouă invenție era menită să răspândească vestea apariției lor, primul jurnal de modă, o publicație bilunară. *Le Cabinet des Modes*, cu încântătoare sale gravuri colorate însoțite de opt pagini de text, prezenta încă de la primul număr noutățile în domeniul modei în toată prospețimea lor – haine, brizbizuri, bonete, cape, pantofi, bijuterii, ultimele tendințe în materie de orice, chiar și cel mai recent model de cabrioletă. Un fel de precursor al revistei *Vogue*. Iar în scurt timp, jurnalul avea să primească

un nume nou, născut din mania anglofilă a vremurilor: *Magasin des Modes nouvelles françaises et anglaises*, având chiar și un reporter la Londra, care trebuia să consemneze toate noutățile de peste Canalul Mânecii. Versailles și Palatul Saint James: aceeași misiune. De atunci, revistele de modă au început să se înmulțească în întreaga Europă, multe piratând revista pariziană, fără a o menționa în niciun fel. Manechinele, planșele, toate erau copii ale celor franțuzești. Dar acei maeștri ai contrafacerii nu erau oare tocmai precursorii democratizării gustului? În curând aveau să apară și manechinele-păpuși, îmbrăcate după ultima modă, și să se răspândească pe întregul continent, cu menirea de a stârni dorința nebună a femeilor de pretutindeni de a se îmbrăca și de a se coafa ca franțuzoaicele.

Peste tot au început să se deschidă ateliere după ateliere, iar „marfa de la Paris” nu mai cunoștea granițe în hegemonia ei asupra gustului universal. Dacă, de-a lungul anilor, croiala rămânea aceeași, accesoriile se preschimbau într-un ritm amețitor, al cărui tempo era susținut de fantezia modistei. Ea le va imprima femeilor acel *chic* de nedefinit. După cum remarca un gazetar al timpurilor, „Croitoresele care croiesc și îmbină toate piesele costumului feminin și ajutoarele care lucrează corsetele sunt artiștii edificiului, însă modista, cea care creează accesoriile, imprimă grație și conferă nota finală, devine astfel arhitect și decorator totodată.” În acel moment, pe piață existau două sute de modele de bonete, toate la modă, și până la cinci sute de tipuri de accesorii din voal, din dantelă sau din blană. Ce puteai să îți dorești mai mult decât să fii împărăteasa pasmanteriilor?

Ingenioasă, ambițioasă și îndrăzneță, Rose Bertin avea un spirit în permanentă căutare, gata în orice moment să

descopere noutatea, să creeze, să deseneze și să refacă modele. Adora parurile pe care le lucra cu voal, panglici și flori proaspete. Și folosea muselina cum nimeni nu o mai făcuse până atunci. În scurt timp, grație îndemnării și istețimii sale a stârnit admirația unei cliente fidele a Casei Pagelle, bătrâna prințesă de Conti. Biografilor le place să îi pigmenteze povestea cu un episod – adevărat sau nu – care o definește minunat. Într-o zi, modista trebuia să livreze câteva toalete la palatul prințesei. În obscuritatea încăperii în care a fost primită, Rose Bertin a confundat-o pe venerabila doamnă cu camerista și s-a lansat într-o conversație familiar-malițioasă. Prințesa, amuzată și surprinsă să descopere o personalitate atât de efervescentă la o tânără ucenică, s-a hotărât să îi acorde toată protecția ei. Și a început prin a-i comanda un trusou pentru fiica ducelui de Penthièvre, o tânără prințesă cu sânge regal, care avea să devină, după căsătoria ei cu ducele de Chartres (viitorul Philippe Égalité), una dintre cele mai importante clientele ale lui Rose Bertin.

În cursul unui episod demn de Marivaux, Rose, care nu era decât o tânără atrăgătoare, și-a asigurat pe vecie prietenia acelei aristocrate. Portretul ei, executat mult mai târziu, înfățișează o matroană ca la carte, cu bărbie dublă și piept generos. În tinerețe însă, formele ei erau opulente într-o manieră fermecător de obraznică, nefiind deloc de mirare că ducele de Chartres s-a simțit atras de ea. Dar Rose i-a respins cu hotărâre avansurile, temându-se să nu-și compromită relația cu cea mai de preț clientă. În scurt timp însă, un valet al ducelui a prevenit-o în secret că stăpânul său, ale cărui sentimente erau tot mai greu de ținut în frâu, plănuia, nici mai mult, nici mai puțin, decât să o răpească și să o ducă la Neuilly, într-un cuibușor al indiscrețiilor sale amoroase.